

Uredništvo i uprava ZAGREB, MASARYKOVA 23a Telefon 67-30 Uredništvo in uprava za Slovenije in slovenski del Julijske Krajine LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

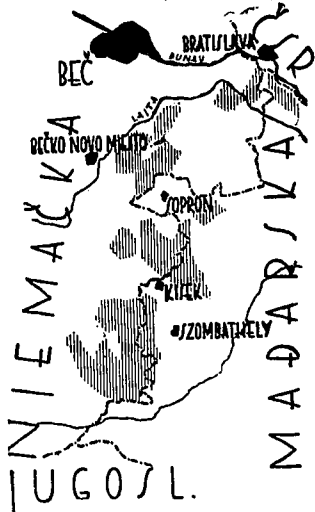
ISTRA

Pravo nije materija, koja se može dijeliti na fragmente. Kada se ono u rješavanju narodnosnog pitanja željelo i želi postići za sebe i za svoje prijatelje, onda se mora dovesti njegova primjena i protiv samoga sebe i protiv svojih prijatelja. Neville Chamberlain.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

HRVATI IZVAN DOMOVINE

HRVATI U MADJARSKOJ — NJHOVO POSTEPENO OPADANJE — GRADIŠČANSKI HRVATI POSLIJE UKINUĆA GRADIŠĆA — POLOŽAJ HRVATA U NJEMAČKOJ I MADJARSKOJ U NOVIM POLITIČKIM PRLIKAMA

Gradišće (Burgenland)

Već smo više puta pisali o Gradišću i Gradišćanskim Hrvatima, a i ostalim Hrvatima izvan domovine... Na žalost, vrlo malo se u hrvatskoj štampi tretira pitanje Hrvata izvan domovine

Iako bi opis o tim hrvatskim skupinama, njihovu životu, običajima, nošnji, jeziku itd. zanimali čitatelje sigurno više od ovih vijesti i članaka o raznim drugim tudjim krajevima i narodima... Naša javnost na pr. nije bila informirana barem opširnije ne, o životu Hrvata u Mađarskoj kao i tome kako mađarske statistike smanjuju broj tih Hrvata barem za četvrtinu svake desete godine.

Tako na pr. mađarska statistika navodi da je 1920 god. bilo u Mađarskoj 36.864 Hrvata i 23.228 Bunjevaca i Šokaca... Vrijedno bi bilo iznijeti uporedbu hrvatskih škola u Mađarskoj sa hrvatskim školama recimo, u Italiji gdje ima 250.000 Hrvata.

Cermelj: Iz te studije (Bilanca našega naroda za mejnami) vadimo i sljedeće podatke: Gradišće je bilo dodijeljeno Austriji bez plebiscita samo po etnografskom principu. Da se vršio plebiscit, bio bi sigurno ispao neugodno za Austriju, kao što dokazuje fakat da je u Sopronju i okolici, gdje se vršio plebiscit, glasovalo oko 40.000 Nijemaca za Mađarsku.

Gradišćanski Hrvati imaju škole u vlastitom jeziku, izdaju više listova i knjige u Gradišćanskom čakavskom narječju, sakupljaju se u hrvatskim prosvjetnim društvima i ponose se svojom jakom gospodarskom organizacijom.

Zato što su gospodarski jaki i narodno svijesni, ustrajno čuvaju svoja narodna prava. Oni su na pr. imali i do pet zastupnika u pokrajinskom saboru u Železnom, a i iz korporativnog preuređenja austrijske republike oni su imali 4 zastupnika u pokrajinskom i jednoga u centralnom državnom saboru.

Ali i u Gradišću, gdje je Austrija u velikoj mjeri pošivala narodna prava Hrvata, opazalo se postepeno skućivanje tih prava. Tako su Hrvati škol. god. 1934-35 od prvih 50 hrvatskih škola imali samo 43 i to 27 čisto hrvatskih i 16 utrakvističkih. Daljnje ograničenje naišlo je 1937 god. kada je pokrajinski sabor u Železnom donio zaključak da mogu biti hrvatske škole samo u općinama s preko 70 posto Hrvata, dok u općinama gdje ima između 30-70 posto Hrvata moraju škole biti dvojezične, a u ostalima čisto njemačke.

Postepena ofenziva očituje se i u službenom popisu pučanstva. Dok su još 1923 god. zabilježili 42.014 Hrvata, navodi statistika od 1934 god. 40.500 Hrvata.

God. 1923 imali su Hrvati većinu u 51 općini, a god. 1934 imali su apsolutnu većinu tek u 45 općina i relativnu većinu u dvjema općinama. Da tom službenom nazadovanju Hrvata ne može biti krivo i stvarno opadanje proizlazi iz fakta da su Hrvati

po službenoj statistici najautohtoniji dio stanovništva, da su u ogromnoj većini poljodjelci i jednako ekonomski jako samostalni seljaci i da se među njima nije još proširila bijela kuga kao na pr. u Beču i po drugim krajevima Austrije. U najgorem slučaju broj Hrvata bi bio konstantan. Pad broja Hrvata je jedino izraz izmijenjene vladine politike prema njima, što se najbolje vidi iz podataka za dvije općine u Bortanskom kotaru. Tako su u Milistofu nabrojili 1923 god. 235 Hrvata i 90 Nijemaca, a 1934 god. samo 2 Hrvata i 301 Nijemca. Slično je bilo i u starom Hodostu: 1923 god. je bilo tamo 217 Hrvata i 22 Nijemca, 1934 god. samo 17 Hrvata i 250 Nijemaca.

Od proljeća je Gradišće dlo Velike Njemačke. Premalo je vremena proteklo od tada da bi mogli zaključiti o nekim promjenama. I za Gradišće se postavlja pitanje hoće li Njemačka praktički preuzeti i primijenjivati jamstva koji je bila za manjine preuzela bivša Austrija.

Izrazito je aktuelan problem hrvatskih škola. Te škole su, nalme, u većem broju konfesionalne, a Njemačka ne priznaje konfesionalne škole. Toga radi će se prigodom rješavanja toga pitanja po prvi put pokazati stanovište novoga režima prema Gradišćanskim Hrvatima.

Osim toga je i u Beču jaka hrvatska kolonija iz Gradišća, a k skupini Gradišćanskih Hrvata spadaju još tri sela Donje Austrije koja su stučvala hrvatski karakter i jezik: Cundrava (Au), Cimof (Hof) i Malštrof (Mannersdorf). K njima se mogu pribrojiti i tri hrvatska sela u Moravskoj, koja su pripala Njemačkoj poslije Münchena (Dobro polje; Freilhov i Nova Prerova) sa apsolutnom hrvatskom većinom od 1819 duša o čemu smo opširno pisali na ovom mjestu pred malo vremena.

Kakva će biti daljnja sudbina tih Hrvata u današnjoj Njemačkoj, kao i onih u Mađarskoj, teško je predviđati.

Postupak s njima ovisi dosta i o uzajamnim odnosima između tih država i Jugoslavije, zanimanju naših službenih faktora za te naše manjine, a vrlo mnogo zavisi i o političkoj konstrukciji i ideologijama koje vladaju u tim državama.

Ali najviše zavisi o zanimanju Hrvata i domovini za njih. Dok god bude matična znala i osjećala s tim svojim ograncima, dok budu ostali Hrvati imali na umu tu našu bratvu izvan matice, dotle će živjeti i hrvatski jezik i hrvatska naroda svijest kod Hrvata u Njemačkoj i Mađarskoj, a i kod ostalih Hrvata izvan domovine. Jer će osjećati da pripadaju velikom narodnom deblu i da nisu zaboravljeni.

A svaki narod — onaj manji još više nego veliki narodi — mora računati sa svim ograncima svoga narodnoga tijela.

Nezanimanje za svoje narodne granke naliči na početak narodnoga opadanja samoubitstva. —p.

OVAJ NAŠ LIST

bori se s mnogim poteškoćama koje su većini čitatelja dobro poznate. Sve te poteškoće mi ne možemo odstraniti, jer ne zavise od nas.

Ali između svih tih poteškoća ima jedna koju možemo sami prebroditi, jer zavisi jedino od nas. To su poteškoće materijalne naravi.

Ne molimo milostinju, već tražimo jedino to da svaki pretplatnik vrši svoju dužnost plaćajući redovito list. Kada bi svaki pretplatnik izvršio svoju dužnost prema listu, mogli bi se u ovim teškim vremenima mnogo lakše suprostaviti i ostalim poteškoćama.

NAŠ LIST

Naš list se bori s mnogimi teškoćami, ki so dobro znane većini naših čitateljev. Vseh teh težkoč ne moremo sami odstraniti ker ne zavisijo od nas.

Toda izmed vseh teh težkoč je ena, ki jo moremo sami odstraniti, ker je zavisna od nas. To so težave materijalne narave.

Ne prosimo milošćine, temveč zahtevamo samo to, da vsak naročnik napravi svojo dolžnost s tem, da plaćuje redno naročnino. Ako bi vsak naročnik napravil svojo dolžnost napram listu, bi se mogli v teh težkih časih veliko lažje zoperstaviti tudi ostalim težavam.

CHAMBERLAIN V RIMU

Dolgo in mnogokje teško pričakavano potovanje engleskega državnika se je te dni izvršilo. Chamberlain in minister zunanjih zadev lord Halifax sta 10. januara zapustila London in se podala v Rim, a med potjo sta se le malo časa vstavila tudi v Parizu, čepav je pred častno bilo od ene strani povdarjeno, da bosta angleška državnika šla direktno v Rim.

Pri odhodu ga je pozdravila precejšna masa ljudi, kot se je to zgodilo, ko je odhajal v Berchtesgaden, Godesberg ter Mouakovo. Nezaposeleni so nosili transparente z napisom: »Zadovoljite brezposelce, a ne Mussolinijce. Angleski Chamberlain je šel na pot v Rim brez tradicionalnega dežnika. V Rimu in ob poti bodo vseile italijanske zastave do sobote. Prvi velik sprejem so jima napravili v Genovi, a ostale manifestacije v mnogem sliđijo tistim, kot so bile v Monakovem. Italijanski listi in vse fašistične organizacije, sploh vse je vpreženo in prvo pažnjo posveća temu dogodku. Listi prinášajo ogromne in superlativne naslove.

Potovanje in še več dogovori v Rimu so velike važnosti za vsu Evropo in te deli časa se smatra kot glavni dogodek v nadaljnjem razvoju svetovnih odnosov. Sprva so Angleži rekli, da pregovori ne bodo strlžniki in da si niso napravili programa, o čem naj bi diskutirali, da bi se ohranila vsa diplomatska elastičnost. Z ozirom na napet položaj v Evropi ni treba posebe ugižati o čem se bo vse sukalo. »Daily Mail« javlja iz Rima, da se v italijanskih krogih misli, da bosta Chamberlin in Mussolini v prvem redu naredila najprej program in določila načela za pregovore. Pregovori pa bodo o sledećih vprašanjih:

1. potrebno je, da se sestanejo poglavarji evropskih držav in da se posvetujuje, da s tem sodelujejo pri stvaritvi mira,

2. demokratske in totalitarne sile morejo zelo dobro posvetovati se in s prijateljskim pregovorom priti do važna vprašanja, ne da bi prekršile svojih idealov

3. evropske države so navezane ena na drugo in to še bolj v gospodarskih odnosih; na podlagi tega se more konkretno govoriti, da trgovske vezi med Anglijo in Italijo morajo se urediti v smislu angleško-italijanskega sporazuma, angleško-italijanski odnosi se morajo razširiti in povećati ter razdeliti izvora sirovin med evropske države se mora bolje organizirati na spošno zadovoljstvo.

4. nobena država ne sme pozabiti, da obstoja možnost omejitve oborožitve.

V angleškem listu »Financial Times« je celo sam Mussolini napisal članek, v katerem prvi, da se vsi pravi prijatelji in pristajali evropskih država, da bo Chamberlainovo potovanje dovelo do okrepite prijateljskih vezi med italijanskim in britanskim narodom. V istem listu piše Chamberlain, da je danes najvažnija naloga narodov, da spoznavajo življenjske pogoje drugih držav in da na ta način prijedou do boljšega razumevanja med seboj.

Italijanski in nemški listi v svojih člankih neprestano povdarjajo načelo Monakovega. Ne bomo na tem mestu mogli podati paralele med potjo v Rim in potjo v Monakovo. Vsekaio pa je jasno, da novo načelo iz Monakovega vedno bolj stopa v ospredje pri reševanju vsek perećih vprašanj. Zanimivo je to, da so Francozi ves čas insistirali na tem, da se Chamberlain ne vrtka v francosko-italijanske spore in da v nobenem slučaju ne obravnava spornih francosko-italijanskih vprašanj. To se nam zdi važno, ker so baš Francozi bili prvi, ki so sili Chamberlaina na posredovanje in popušćanja v sudetskom sporu.

Torej, će izključimo vsa vprašanja, ki se direktno tičeuo Francije (Tunis, Džibuti, Korkike itd.), bo glavno vprašanje — Španija. Na to je pokazala značilna vstetranska in v vsemi silami pripravljena Francova ofenziva. Italija zastopa popolno Francovo zmago. Drugi go so mnenja, da hoće iz španskega vprašanja stisnuti veliku angleško posojilo. »Manchester Guardian« piše, da je zelo verjetno, da bo Mussolini insistiral za poboljšanje trgovskih vezi med Italijo in Britanijo, ker da španski problem ni še zrel. Po nemških vesteh bodo govorili tudi o Siriji. Po vsem tem moramo z verjetnostjo reći, da bodo govorovi potekali ob raznih vprašanjih, ki so tako trgovske kot vojaške po mena in katerih območje je Sredozemsko morje in katerih rešitve je vezana na glavne evropske države.

O Gradišćanskim Hrvatima je opširno i dokumentirano pisao u posljednjem broju revije »Misel di deloc dr. Lavo

OMLADINSKA RUBRIKA

U NOVOJ GODINI

Omladina je u našem emigrantskom pokretu — konačno — zauzela svoje mjesto, zauzela je ono mjesto koje joj — obzirom na njen životni položaj — i pripada. To je činjenica koja je za našu emigrantsku zajednicu od presudne važnosti i koja veseli svakog našeg ispravnog Istranina, bez obzira na to da li je on emigrant ili nije. U isto vrijeme sa tom činjenicom moraju pomiriti i svi oni kojima zdrava omladinska djelatnost u našem emigrantskom pokretu ne ide u prilog, oni koji žele da naš emigrantski pokret bude uvijek onakav kakav je dosad i bio — da to bude pokret u kojem omladinsku misao neće — u nikakvom slučaju — dolaziti do izražaja, jer se njeno djelovanje otkriva u dinamizmu koji pleni takva ljudi. Ali prošle su one godine pobjunog lutanja... Naš se emigrantski pokret preporodilo, jer ga omladinske snage osvježuju i ponudaju. Naša omladina pokazuje — danas — na svakom koraku, najočigledniju tendenciju da će biti u mogućnosti da taj naš pokret izvede na ispravni i stvarni put, na takav put koji će našoj emigraciji i cjelokupnoj našoj narodnoj grupi pružiti mogućnost da najbriže i najneposrednije sprovede u djelo svoj program i tako oživotvori svoju veliku narodnu misao.

Ali ne samo to, naša emigrantska omladina svoju zdravu svijetloznost i svoj radom postojano teženje i svoju naš emigrantskom programu; nagibne strane tog našeg programa zamjenjuju se pozitivnim, tako da čitava ona naša emigrantska djelatnost porima nove, stvarnije oblike, oblike koji predstavljaju rezultatu stvarnih potreba naše zajednice. Do sada se slabo vodilo računa o nastojanjima i stvarnim potrebama našeg seljačkog i radničkog naroda, kojima se je naš emigrantski pokret do sada služio i kojih — u izvjesnim slučajevima — ni do danas, nije napustio. — Naši najbriži narodni slojevi bili su oni kod kuće kao i oni u emigraciji, skoro zaboravljeni i prepusteni sami sebi. Ovakvu politiku je naša omladina likvidirala, tako da možemo otvoreno reći da naša emigracija nitra — danas — na politički bazi nikakvo poziciju, jer je njena djelatnost realnija. Kontakti između naše emigracije i naših emigrantskih masa polako se uspostavljaju, tako da čitav taj naš emigrantski rad porima neki smisao i stvarno odgovara svrsi. Ali ne samo to, naša emigrantska zajednica uspostavlja — danas — veze i sa svim ostim snagama koje joj mogu pružiti neklu stvarnu pomoć...

Naša omladina stavlja na stranu sve svoje specijalne lične interese, a postavlja nade sve — životne interese naših seljačkih i radničkih masa. Radi toga nos ni ne smije čuditi činjenica da naše emigrantske mase najpripravljeno podupiru rad i nastojanja svoje omladine. Šta više, naši najbriži emigrantski slojevi pokazuju, danas, — na svakom koraku — raspoloženje i želju da inicijativu za rad u našem emigrantskom pokretu prepušte upravo omladini. To je i prirodno. Omladina je uvijek u službi naroda i ona, sa svojim životnim položajem, pruža najbolju garanciju da će raditi s narodom i za narod.

Nijedan naš emigrantski radnik — bez obzira na to kako on posmatra i rasuđuje prilike — nije mogao predviđati da će se u tako kratkom vremenskom razdoblju sprovesti ovako efikasna organizacija naše emigrantske omladine. Svi su očekivali samo neku intenzivniju djelatnost našeg emigrantskog mladog narasta i — ništa više. Ni najbriži optimiste nisu se nadali ovakvom složenom, discipliniranom i odličnom nastupu naših omladinskih snaga, nisu se nadali nastupu koji bi iskazivao ovakvu dinamiku, koja je bila u stanju da već u prvom momentu likvidira stariju koja je — u našoj emigrantskoj zajednici — vladala kroz nuno vreme — koja je bila talas naravi, da je zahvalno naša emigrantska slojeva. I one koji su imali mogućnosti za pozitivan i konstruktivan emigrantski rad, kao i one koji te mogućnosti nisu imali. Likvidirati tu pogubnu stariju mogla je samo omladina. Ali to — u nikakvom slučaju — nije bio lak posao; pogotovo ne onda, kad se je — u našem pokretu — našlo ljudi koji nisu razumjeli intencije svoje omladine. Ali ne samo to, oni su smatrali da omladinske snage destruktivne i nisu shvaćali važnost funkcije koju omladina vrši u svakoj zajednici. Svojin dosadašnjim uspjehnim radom, demantirala je naša omladina mišljenja i konstatacije tih i teklih emigrativata, jer je pokazalo da umije samo graditi. I to graditi iz temelja. Raditoga je onaj dio obnova u našoj emigrantskoj zajednici i preuzela na sebi s pravom očekivanjem da te svoje snage naša omladina omladina uspijeva, jer je voljna da za dobrobit svoje zemlje i svojega naroda doprinese i najveće žrtve, spremna je da na oltar naše narodne borbe slavi i svoje mlade živote.

Tokom prošle godine pokazala je naša omladina osobitu aktivnost. Radila je planski i postrvno, nije susjedala ni onda kad su joj prilike — odnosno neprilike — bezobzirno kočile normalan rad. U stvari, neprilike koje je na svakom koraku susretala mnogo su doprinjele i tome, da se osuđevljenja za beskompromisnu borbenu djelatnost kod naše omladine još i povećala. Njena odličnost i dinamika je potencirana, njene snage su — u prošloj godini — postostručene. Da u tom svom razlaganju ne preterujemo, dokazala je najbriže Prelkonferencija i Prva konferencija naših omladinskih emigrantskih organizacija, na kojima je naša emigrantska omladina učinila najneposrednije pokazala svoje karte. Ali

POMEN IDRISJSKEGA ŽIVOSREBRNEGA RUDNIKA DANES

Produkcija živega srebra — Vpliv španske državljanske vojne na razvoj živosrebrnega rudnika v Idriji

Ljubljana, decembra 1938 (Agis) — Idrijski rudnik spada brez dvoma med največje živosrebrne rudnike na svetu, ter sledi po množini živega srebra takoj živosrebrnemu rudniku v današnji republikanski Španiji, Almadenu. Z ozirom na dejstvo, da je današnji živosrebrni rudnik tik za fronto španske državljanske vojne in da je vsled tega njegova kapaciteta nekoliko padla, na drugi strani pa se je proizvodnja živega srebra v Idriji v zadnjih letih izredno dvignila, je Idrija stopila brez dvoma na prvo mesto.

Že takoj po svetovni vojni se je ustanovil italijansko-španski živosrebrni kartel, ki je takoj imel v svojih rokah največjo skladišča živega srebra na svetu in ki je imel s tem suvereno oblast nad celim živosrebrnim trgov svetla. Italija in Španija sta n. pr. v l. 1924. proizvedli 82% vsega živega srebra, leta 1927 pa 88%. Pozicije je bila oblast tega kartela omajana, ker ni hotel niti v času največje evropske krize znižati cen živega srebru. Radi tega so pričeli v Združenih državah in v Mehiki znova iskorsčavati stare že opuščene živosrebrne rudnike in s tem konkurirati špansko-italijanskemu kartelu. Proizvedla tega je pričela naglo padati, zlasti pa je njegova udeležba na svetovnem trgu postajala vedno manjša. V letu 1929. je znašala še 80%, 1930 se je zmanjšala na 69%, 1931. za že na 56%. Kotel je bil prisiljen znižati cene, vendar pa si svojega monopolnega položaja ni mogel več osvojiti. Leta 1935 pomeni zadnje leto obstoja špansko-italijanskega živosrebrnega kartela. Tedaj je bil ta kartel udeležen na svetovnem trgu s 63%. Leta 1935 je izbruhnila španska državljanska vojna, kartel se je tedaj razbil, almadenski živosrebrni rudniki pa so od tedaj ostali stalno v posesti republikanske vlade. Okoli teh rudnikov se vodijo, oz. so se vodile ogorčeno borbe, vendar pa se španskim nacionalistom ni posrečilo zavzeti jih. Če bi prišli zopet v nacionalistične roke, bi almadenski rudniki tvorili zopet tuči za Italijo važno postavko, predvsem pa bi se zopet obnovili stari karteli. Tako vladajo nad živosrebrnim trgov sveta triju gospodarji, ki sicer razpolagajo kot posameznik le z manjšimi viri in ne predstavljajo več enotnih skupin. Kako se je razvijala od tedaj proizvodnja živega srebra v največjem rudniku na svetu, v Almadenu, ki je pod vladjo republikanske Španije, se ne ve točno, vsekakor je njegova proizvodnja padla.

ARETACIJA MORILCEV

Trst, januarja 1939. — Po kratkem iskanju so je posrečilo karabinerjem aretirati morilce Kocjana Bertoka, meštarija iz Dekanov. Oblasti so sumile na Josipa Bosilja in njegovega sina Marija iz Bertokov. Oče je trdno odklanjal vsak sum medtem pa je sin vendarle priznal in povedal, da je oče uabil Bertoka s kamnom po glavi in ga ubil ter mu vzel sto lir. Denarnico in dokumente pa je zagnal v Rižano. Aretacija storilcev je imalo pomirila razburjeno ljudstvo.

Trst. — Oproščeni je bil pred sodiščem sofer Mandić Avgust. Obtožen je bil, da je po nepravditosti ranil Justa Kobala iz Škedenja, ko je s kamnom vrazil po oski cestil in prisilnil ob zid Kobala ter mu s tem prizadel težke rane. Mandić ni nič opazil, da je pri vožnji ranil z avtomobilom Kobala in je bil zaradi tega oproščen.

Razdelitev nagrad za pospeševanje kmetijstva v reški pokrajini

Rečka, januarja 1939. — Dne 8. januarja je bila v gledališču Feuille na Reki slavnostna razdelitev nagrad kmetovalcem, ki so v preteklem letu zabeležili uspehe pri obdelovanju zemlje. Odlikovanih in nagradjenih je bilo 82 kmetovalcev iz raznih vasi reške pokrajine. Med našimi imenji je opaziti tudi imena italijanskih kolonov oz. njihovih gospodarjev, ki se odnesli skoro povsod brez nagrade. Največja denarna nagrada je bila 1000 lir, a večina po 300 do 200 lir. Le nekaj jih je prijelo samo diplome brez denarja.

nije pokazala samo svoje intencije, nego — što je najvažnije — i svoju konjunktivnost koja zadležuje svakog posmatrača, jer je tako postojana da je nijedna sila ne bi mogla poreniti. Na prvaj našoj konferenciji uspostavljeno je jedinstvo akcije u našem omladinskom emigrantskom gibanju. Formiran je, u tu svrhu, Radni odbor omladinskih selekta naših emigrantskih društava, koji ima dužnost da rukovodi svim akcijama koje procvodi naša omladina i da tako sve naše omladinske snage međusobno čvrsto poveže, jer se jedino jedinstvenim nastupom svakomake naše emigrantske omladine doći na jedan postojaniji i sigurniji teren. U pojedinačno omladinskih organizaciona rad je u prošloj godini, bio — inkodir — intenzivan i stvaran. Djelovanje naših malih organizacija, uglavnom, je bilo humanitarno. Omladina je — međutim — svoju djelatnost svela na druga područja, jer se rad u našim omladinskim organizacijama kreće u pravcu — organizacionom, kulturnom i političkom. Jasno je, da je taj i takav rad našeg emigrantskog mladog narasta ne samo poželjan, nego i neophodan, jer nismo emigrirali samo zato da — ovdje — međusobno djelujemo u smislu humanitarnom. Mi smo tu zato, da lakše oživotvorimo svoju narodnu misao. Zato moramo svi mi biti na čistu sa karakternom ovog svoje funkcije koja nam je dodijeljena onim momentom kad smo postali emigranti.

Ob publicističkom radu naših omladinaca i omladinki može se govoriti samo polakom.

publikanske vlade. Okoli teh rudnikov se vodijo, oz. so se vodile ogorčeno borbe, vendar pa se španskim nacionalistom ni posrečilo zavzeti jih. Če bi prišli zopet v nacionalistične roke, bi almadenski rudniki tvorili zopet tuči za Italijo važno postavko, predvsem pa bi se zopet obnovili stari karteli. Tako vladajo nad živosrebrnim trgov sveta triju gospodarji, ki sicer razpolagajo kot posameznik le z manjšimi viri in ne predstavljajo več enotnih skupin. Kako se je razvijala od tedaj proizvodnja živega srebra v največjem rudniku na svetu, v Almadenu, ki je pod vladjo republikanske Španije, se ne ve točno, vsekakor je njegova proizvodnja padla.

V tem stanju je Idrija dobila popolnoma nov pomen in idrijsko živo srebro je stopilo na svetovnem trgu v ospredje. Leta 1934 je znašala proizvodnja našega živega srebra v letu 1935 pa znanomuzje proizvodnja že 972.000 kg, ter se dvignela te loke kasneje za celih 52% na 1.473.000 kg. 1937 pa vnovič za 56%, na 2.305.000 kg. Ta proizvodnja je za 15% višja kot leta 1929, ko je zabeležila do sedaj svojo najvišjo točko. Za Italijo pomeni ta proizvodnja 3/4 vse proizvodnje živega srebra. Živosrebrna ruda je kot vidimo za Italijo važna postavka v njeni plačlini bilanci, kakor je tudi brez dvoma važna proizvodnja živega srebra v Almadenu za špansko vlado. Idrijski rudnik, ki leži na slovenskem ozemlju, je s tem stopil med prve na svetu in to po zaslugi splošnega mednarodnega položaja, na drugi strani pa po zaslugi italijanske vlade, ki stoji vse, da čim bolj izkoristi svoj Idrijski skrite podzemne zaklade. Kakovost živosrebrne rude v Idriji je poleg tega najbolj priznana in se idrijsko živo srebro najbolj uporablja v raznih medicinskih, tehničnih in drugih delizadnih strokah.

Vremenske neprilike

Il. Bistrica, januarja 1939. (Agis). V seli Okolica je zapadlo v decembru velike snega, zlasti pa na Pivki. Ker razsaja tod vedno tuči močna burja, je ponekod znesla na kupe topli snega, da je bil ponekod cestni promet popolnoma ustavljen. Na pivski cesti med St. Petrom in Il. Bistrico sta mogla nekada dva prejšnji teden ostati na prostem dva avtomobila, ki vzdržujeta promet med tema krajema, potniki pa so se morali zateči v najbližje vasi.

Zaradi navedga miraza so tudi podčelnela vse ceste, zlasti proti Trstu, in se je na njih pripetilo več manjših nezgod, zlasti avtomobilistom.

Požar u Buzetu

Buzet, januarja 1939. — Pred nekoliko dana je u Buzetu buknuo velik požar u kući trgovca Maksimilijana Cerovca. Ogani je zahvatilo i magazini koji je bio pun robe. Bila je velika bura, pa je vatrogasna bila oteščajno gašenje. Uspejeli su tek toliko, da su požar lokalizirali da nije zahvatilo i okolne zgrade. Požar je potpuno uništio Cerovčevu kuću i magazini i prouzročio štetu od 150.000 lira. ali je gubitak pokriven osiguranjem.

POŽAR NA BUKOVEM

Gojica, jan. 1939. — V četrek je nastal požar na Bukovcu pri Cerknem na posestvu Antona Špika. Kakor kaže, je pričelo goreti v dimniku hiše. Požar se je naglo razširil na vse poslopje in še na sosedni hlev. Obestavbi sta pogoreli. Uničenihi je bilo več sto stolon sena, poljsko orodje in poginilo je tudi nekaj svinj ter dva vola. Gasilci iz Cerkuca so si znan prizaidevali, da bi požar omejili. Osejeli je Špiku napravil za 30.000 lir škode.

DROBIŽ

— Burgettstown, Pa. (USA). — Za pljučnico je umrl Anton Jeram, star 60 let in doma iz Zelina pri Cerknem na Primorskem. V Americi je živel 35 let in je bil dobro poznan po naselbinah Pemsylvanije, kjer je pred leti prodajal zlatino.

— Cleveland, (USA). — Po triletni bolnici je pred dnevi preminil Mike Pavličič, ki je bil doma iz Przdca pri Babljem polju. Drugič je prispel v Americo pred 20 leti. Po poklicu je bil kovač.

— Claridge, Pa. (USA). — Srčni kapi je podlegel Josip Jardaš, star 64 let in rojen v Kastavu na Primorskem. Zaupšča žena.

— Dekani. — 90-letna Ana Lenardon iz Dekana se je na gladni hleb spodirsnila in padla ter se ranila na obraz. Odpeljali so jo v bolnišnico, kjer je zaradi nastopivših komplikacij čez nekaj dni umrla.

— Gorica. — Umrl je, kakor pišečjo listi, najstarejši gorški kmetovalec. To je bil 97-letni Brumat Josip, stanujoč v ul. Sv. Mavra.

— Rio de Janeiro, Braz. — Umrla je Antonia Štor por. Cerinog rojena v Dobravju pri Sv. Križu v vinavski dolini Zapustila je moža in tri otroke.

Trst. — Neznanci so napadli Alojzijo Spagiere, staro 30 let. Ranili so jo po vsem telesu. Oblasti poizvedujejo za slučaj.

Trst. — Pred sodiščem sta bila oproščena Ivan Vivoda in Jurij Prester. V obtožnici sta bila obdolžena, da sta igrala hazardne igre z otroci na nekem travniku izven mesta.

Trst. — Ker so pretopli Bogata Josipa na Kontoverlu se su mu predstavili za policijske agente so bili pred sodiščem obsojeni Rupel Marij na osem mesecev zapora, Štoka Stanislav in Danic Emilij vsak na 6 mesecev zapora.

Trst. — Na železnica so sedaj uvedli nove odredbe o načinu odhoda vlakov. Odslej ne bodo konduktorji življenja in ne lokomotiva, temveč bo samo železniški uradnik dal s posebno palico znamenje za odhod.

Trst. — Nov dok za ladje bodo zgradili v ladjedelnici pri sv. Andreju. Ta potreba se je že delj časa opazila, ker so morali večje ladje za dokočna dala poslati drugam.

Trst. — Na 28-letnega Alojzija Motlikovca je vrgla burja ob zid, ko se je peljal s kolesom. V bolnišnici so zdravniki ugotovili, da ima počeno lobanjo. Njegovo stanje je zelo resno.

Trst. — Izvršili so kolovadnjske poskuse z ladjo »Fede« (12.000 reg. ton), ki je bila spuščena v morje za časa Mussolinijevoga obiska v Trstu.

Trst. — Umrli so Sosti Ivan 73 let, Verbas German 25. Svetina por. Lahajnar Marija 67, Bone Katarina 81, Poropat vd. Cerkenin Marija 69, Mrevlje Evgenij 50, Ziberna Jurij 9, Kralčić Anton 32, Sodik Karmela 29, Besednjak Karlo 65, Kozlovč Avrelja 15.

Trst. — Pri sv. Mariji Magdaleni se je polil s kromom 4-letni Marij Zadnik. Prepeljali so ga v bolnišnico, kjer so zdravniki izjavili, da je izven opaznosti.

Trst. — Tržaški listi objavljajo sedaj statistiko ljudske gibanja v letu 1938 za mesto Trst. Kot vidimo prirasiček pada že nekaj let; sen in je tudi za l. 1938. manjši v primeru: v l. 197. Sledeca razprednica nam to jasno pokazuje:

	1937	1938	več manj
poroke	2242	2099	- 143
rojeni	3523	3815	292
mrli	104	101	- 3
umrli	3577	3631	254

Trst. — Na Katinari je 3-letni Dorozej Lavrenčič, ko se je igral v kuhinji z drugimi otroki v času ko je mati prala perilo, padel v posodo, kjer je bila vroča raztopina luga. Deček je dobil zelo težke opekline po trupu in nogah. Prepeljali so ga takoj v tržaško bolnišnico. Toda zdravniki so takoj izjavili, da deček ne bo izdržal. Obupana mati, ko je vidla da je vsako upanje zaman, je vzela dete in ga nesla domov, da bi umrl doma in bil pokopan na domačem pokopališču. Ko ga je nesrečna mati prinesla domov, je otrok umrl baš na prvaj domače hiše.

Vreme. — Na prefekturi v Trstu je bila zapričena nova občinska uprava iz Vrem.

Zagreb — Izašao je u Zagrebu prvi broj tjednika »Deutsche Nachrichten«, glasila njemačke manjine u Jugoslaviji. U prvom broju piše list da mu je cilj obrana jezika, kulture i zajedničke sudbine Nijemaca u Jugoslaviji s ostalom svojom njemačkom braćom.

NAŠ DRAGI BARBA RIKE

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV JE PJESNIK-SVEČENIK NARODA SVOGA - TRI VELIKE TUGE BARBA RIKINE

SEDAMDESETGODIŠNICA RIKARDA KATALINIĆ-JERETOVA

VA CRNEN SVETE
(Od o m a k)

Naši lepi kraji
Kade sunce sjaji
I mećki plodni, kuki, oštre hridi,
Kade se Primorca merna ručka vidi,
Puneštrice male s lončen mažurani
I bašelka pune naše rodne strani...
— — — Moja Istro lepa...

Ja san va tužino — srce mi se cepa!

R. KATALINIĆ-JERETOV

Dragi barba Rike!

Ne pišem ni članak ni studiju o Vama. Da pišem novinski prigodni članak, morao bih se obratiti čitateljima i početi nekome stercotipnom frazom, na pr.: »Naš proslavljeni istarski pjesnik ili: »Začudio nas je da je naš uvaženi književnik i narodni borac gospodin Rikard Katalinić-Jeretov navršio — sedamdesetu godinu, ili nešto slična. A da pišem studiju morao bi zaviriti u povijest književnosti, da nadjem datume i razne podatke o Vama i godini izlazenja Vaših knjiga, pa bih, možda, počeo kao naši književni historičari devedesetih godina. Koji su o svakom piscu pominjali: »Rodio se nijkada te i te godinu, dana i mjeseca toga i toga u ubavu i kitnom primorskom seccu od majke roditelje tako i tako« itd. I onda bi takav članak o Vama ispio kao da je pisan u teškim porodičnim mukama po pedeset para rcdak, uključivo i potpis.

Ja sam, eto, odlučio da Vam mjesto toga napišem ovo pismo. Tako ću barem donekle ispraviti par svojih propusta što Vam nisam odgovorio (dakako u toku više godina) na par pisma. Ne odgovorili, Vama barba, na pismo zaista je velik propust, jer Vi tako spremno i brzo odgovarate svakome i o svaačemu. — Vjerujte mi da sam se isprva čudio toj Vašoj revnosti, dok nisam napokon došao do zaključka, sigurno potpuno ispravnog, da ta Vaša spremnost potiče iz Vaše, kako da kažem, finoće, ali ne one obične, bontonske, već iz finoće duha i iz one Vaše tankočutne i duboke duše koja ne može niti u najmanjoj stvari nanijeti nekome krivici i bol, pa potekla ta krivica i bol iz jednog zaboravljene odgovora na obično pismo.

A tu Vašu dobrotu i finoću (nesretnan izraz ta finoća i ne baš zvučan, ali to najbolje označuje ono što mislim) upoznao sam prvi put negdje 1924 ili 25 par godina iza dolaska ovdama. — Tada sam Vas prvi put vidio. Bili ste tada tajnik Jugoslavenske Matice u Zagrebu, a ja sam bio još djak. Siromašan, kao što može da bude siromašan neki sin istarskog seljaka koji je prešao potajno granicu s jednim odijelom »od duzine« na sebi — bez putnog troška, bez torbe i kufera i bez nade na novčane uputnice od kuće. Te godine (bile su ferije) prošao sam kroz Zagreb za Dalmaciju, a u Zagrebu sam ostao bez dinara. Ni za voznu kartu nisam imao. Tada me neki drug uputio Jugoslavenskoj Matici (a Matica je tada dobro stajala). I reče mi nek se ne plašim, da je tamo tajnik barba Rike.

I otišao sam — ne toliko Matice, koliko barba Rike. Tamo u Gornji grad, u neku palaču (mislim vladina, banovinska ili tako nešto). Debeli sagovi, široka stubišta, ogromno, i za moje pojmove, luksuzno. Bojažljivo sam koracao kroz one ogromne hodnike u strahu da će iza svakih vrata dreknuti neko na mene.

Nekako sam s ustreptalim srcem našao Vaša vrata, pokucao — i već sam sjedio prema Vama za stolom. Toga časa sam bio kod kuće, iako Vas do tada nisam nikada vidio. Tako sam se osjećao na sigurnu, tako ste me lijepo primili, da mi je bilo neugodno reći nešto sam došao. A lijepo se toga sjećam, i Vama je bilo nekako neugodno da me pitate, iako ste dobro znali što me vodi k Vama. I na takav način ste mi ponudili neku potporu (sjećam se dobro i cifre) da sam tog časa lijepo osjetio kako je Vama teško davati ljudima novac — ne radi novca (Bože sačuvaj!) ni radi sebe, već radi onoga kome dajete. Kao da ste Vi u položaju onoga koji moli, tako ste osjećali — tako ste suosjećali s onima koji su bili potrebni.

A takovih ljudi ima malo — gađno malo ih ima — (Kako bi bilo lijep ovaj život da je većina ljudi takove duše!)

Da ne bi oni zlobni (kojih ima na žalost više nego dobrih) rekli da Vas se sjećam i da Vas štujem radi one potpore u nevolji, moram nadodati da ja, i sa mnogom cijelom mojom generacijom (a i neke ispred i poslije nas) znamo za Vas još iz pučkoškolskih klupa. I da Vas od tada volimo. Kada nisam još ni znao šta je to pjesnik i književnik, mi smo dočekivali »Mladog Istraninca« i »Mladog Hrvata« s Vašim potpisom kao vrijelna prijatelja. I one pjesme i one priče s potpisom »Barba Rike« bile su nam toliko bliske i mile da smo ih spontano učili napamet. I neosjetno smo postajali bolji — i ne znajući kako izgrađivali smo se nacionalno. Ja mislim da nema danas Istraninca koji je čitao taj list kojega ste Vi, (uz suradnju V. Cara Emina i J. Kraljića) ispunjavali, nema nikoga od onih koji su ga čitali da su prevrnuti vjeroni. I borbeniji smo postajali, pa smo svaki put kada bi došao »Mladi Hrvat« započinjali rat s djecom iz Legine škole. Vaše pjesme i priče ulijevale su u nas snagu — tu smo doznavali da nismo sami i tu ste nas učili da je materinski jezik i narodnost svetinja. Tada smo se osjećali daleko, daleko višim od onih iz Legine škole, jer mi smo imali barba Riku, a oni — oni su dobivali samo otrcane kipe gradske gospode.

Kasnije, kada sam odrastao i počeo da učim književnost, češće sam se toga sjećao i pitao sam sebe: što je bilo u onim pjesmama i pričama da su tako magično na nas djelovale. I svaki put kada bi u nekom listu naišao na neku takozvanu dječju pjesmu i kada bi me ta pjesma ostavljala hladnim s nekim okusom mlakosećerene ustajale vode, potražio bi »Mladog Hrvata« ili kakovu Vašu pjesmu, da vidim jesam li se ono u djetinjstvu varao. I sa strahom bih počeo s čitanjem Vaše pjesme, bojeći se da neću ni u njoj naći više ništa. Ali uvijek bi s veseljem ustanovio da one kratke lagane pjesmice i priče iz »Mladog Hrvata« imaju još onu staru magičnu moć.

I našao sam razliku između Vas i onih drugih (ogromne većine) takozvanih dječjih pjesnika. Dok su drugi pjevali razumom (po poetici i gramatici) i dok su pisali pjesme za djecu misleći da za djecu može da se niše kako bilo i što bilo, pa i bez srca i bez ikakva dara. Vi ste osjećali kao dijete. Imali ste dušu djeteta i zato smo Vas mi djeca voljeli i razumjeli. Vi se nikada niste obrćali

u priči dječji Vi ste jednostavno pisali pjesmu i pričau. Svoju, iz sebe, za sve ljude koji imaju srca. A djeca ga imaju najviše. I odahle ono magično djelovanje Vaših stihova na djecu. I Vaš utjecaj u formiranju nekoliko generacija hrvatske istarske djece.

Još jedan primjer o Vašem utjecaju: Kada sam kasnije počeo ponešto pisati, pa pokušao kao poetarac i s pjesmama o Istri, nesvjesno je svaka ta pjesma imala barba Rikinu intonaciju. I još kasnije kada sam se bio urednik jednog tjednika obavezao da ću mu za svaki broj slati u feljton jednu crticu o Istri, Vi ste me, i nehotice, pomagali. — Utorkom je crtica morala biti gotova, a kada ona takozvana inspiracija (koja uva sva naša racionalistička razlaganja ipak donekle postoji) nije dolazila, ja bi uzео neku Vašu knjigu, najradije ono posebno izdanje »Savremenika« o Istri. I pročitao bih jedan dio one divne stvarе o Majki Margareti ili Majčin plač ili onu Istarsku legendu. I kao da je nešto s tim čitanjem ulazilo u me, počeo bih pisati. — I crtica bi bila gotova. Nije vrijedila bogzna što — čak mislim (a drugi pogotovo) da nije vrijedila ništa, ali eto, obećanje je bilo ispunjeno. A i to nešto vrijeme, mislim da ispunjeno obećanje vrijedi i više, od ne znam kako uspjele crtime.

Eto, samo po ovom do sada vidim se, koliko ste utjecaj vršili na nas mladije Istrane — jer nisam ja sam koji sam Vaš dužnik. Ima nas mnogo — a među njima vrlo mnogo i onih koji su ostali tamo gdje — jer i oni su u djetinjstvu čitali barba Riku, pa je mnogi i mnogi samo zato ostao vjeron svojem narodu, što ga je odgajalo barba Rike. I mnogi od njih naših mladih i starijih drugova — tamo gdje ostao bi bio potpuno nepismom da nije bilo Družbe Sv. Cirila i Metodaja kojeg ste Vi bili neko vrijeme i tajnikom.

A što da kažem o stvaranju kulta Istre ovdje. Kumić je onaj koji je Istru unio u hrvatski kulturni, pa donekle i politički život, a Vi i Car-Emin uz još neke, nastavili ste. I nema danas škole u cijeloj državi valjda u kojoj se nije deklamiralo kakova Vaša pjesma o Istri. Vi ste svojom pjesmom Istru približili svima ovdje — a to je mnogo, mnogo uspješnije nego hiljade pjanjih zdravica i frazerskih govora s lupanjem u prsa i naoko važnim ispravanjem.

A Vi ste ostali siromah. Iako ste u onim poratnim danima kada se bez trnopolka i lopata sjekla granica kroz naše tijelo i politički djelovali i izdavali list u kojem ste na stranici jezicima propagirali našu stvar (»Adriaticko jugoslavje« mislim da se zvao taj list). Vi još niste nikad napisali ni skromno žilje i nekome pjevali dalje. I nikada niste iznosili svoj rad — i dok su mnogi i mnogi vaši nekadašnji drugovi dočekali starije dane uz svoje očičice i svoju obitelj, Vi ste ostali — samo ba barba. Barba sa mnogo neputa, ali vjerujte barba, da Vas svi mnogobrojni Vaši neputi i štujemo i volimo i to naše poštovanje i naša ljubav neka Vam bude znak da niste uzalud potražili svoj dosadašnji život.

U ime svih ostalih »neputa«
Vaš odani
Tone Peruško

RIKARDU KATALINIĆ - JERETOVU

POVODOM NJEGOVE
70-GODIŠNICE ŽIVOTA

(8 I 1869—8 I 1939)

Barba Rike!

To rika je mora i vala,
Šum slapa što stenje i zbori,
Krik vjetra što lama i ruši,
To panj je sa istarskih žala,
Što u noć nam svjetli i gori,
Sa raspećem Istre u duši!...

I srećem uvijek mlad!

U poletu duša mu smaže
Da odoli suzama vaja —
Da križevu na sebe sliže! —
Kao vječna da mlados ga rodi
Sa gorućom bakljom nas vodi
Kroz garista smrznutog kraja...

I zove i budi!

I grudiju teče mu česma
I krajem svud ječi mu pjesma
Na rođenoj grudi!...

To pjesma je naša!

Kap krvi iz duše mu bistre,
To zov je sred bola i tmuše,
To krik je ispućene duše
Izgubljene Istre!

Barba Rike!

Za pravdu i pobjedu krvi
Uz heroje naše
Ti vjekom bje prvi!
Nek pjesme Ti i dalje zboru
Dok duša Ti svjetla i vrba
Kroz proljaka suza i vaja —
Ne dočeka svanuće zore
I dan uskrsnuća —
Porobljenog kraja!

Jos. A. Kraljić.

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV JE PJESNIK-SVEČENIK NARODA SVOGA

U zgrabčanim »Novostima« napisao je Dinko Sirovica također prikaz života i rada barba Rikinu. Između ostaloga veli: »Kroz sve njegove pjesme govori srce, koje ljubi otadžbinu i narod svoj, koje s njim iskreno dijeli sve radosti i žalosti. Ljubav prema rodnom kraju, prema Istri, prema majci sestri i svima iz njegova kraja, ljubav i poštovanje prema istarskim narodnim borcima, prema istarskim velikanima una i umjetnosti — naša je u njegovim pjesmama najlijepi odas...«

Radio je uvijek rovno, i pošteno, ne gurajući se ne namećući se. Tih i čedan, zadovoljio se je time da dade oduška svojem srcu, da trpi i da se kao ptica selica javi' sad iz jedne sad iz druge strane svoje domovine...

Katalinićev pjesnički rad može se sintetizirati u dvije riječi: osjećaj i karakter. On u pjesmi vrlo iskreno izjednostavio, duboko prožinjano onoga, što čovjeka čini plemenitim, on u pjesmi sučuvstvuje sa svime, što je plemenito, sa svima, koji plemenito posvećuju svoje snage dobru i ljepoti.

Kritika se je o tom pjesničkom radu izjasnila najlijepe, nipovaljivši, Katalinić je sebi osvojio jedno od čednih, ali zato trajnih i zaslužnih mjesta u povijesti naše literature. Pjesme su mu po srcu duboke, a imaju pored lirске i didaktičnu vrijednost, jer su narodu ukazale mnogo lijepu istinu i razvijevale u njegovom srcu mnogo za pretaču iskru.

Mnoge su njegove pjesme i crtime prevedene na talijanski, francuski, njemački, češki i ruski jezik. Istakao se je i kao omladinski pjesnik i pisac, a vrijedne su njegove novele, od kojih je neke napisao u zajednici s Viktorom Carem Eminom.

Sve u svemu, Rikard Katalinić Jeretov je pjesnik-svećenik naroda svoga za kojeg je imao uvijek samo riječi utjehe, bodrenja i uvjeravanja, da će mu sudbina ipak jednom biti bolja i srećnija...«

ODGOVOR

NA JEDNO PITANJE

Na našu noticu u prošlom broju o gosp. Umberto Urbanju (»Urbancu«) primili smo dva pisma. Jedan čitatelj nas upozorava na članke u nekim ovdajskim listovima o Urbanju i s time u vezi nam javlja da on ima dokaze da je g. Urbanj što smo to posljednji put javili, zaista bio, ali je još sada, ekspert za izmjenu prezimena, a drugi ne vjeruje u to kada se tako lijevo o njemu u ovdajskoj štampi piše, kaže taj čitatelj.

Da zadovoljimo narocito toga posljednjega javljanju mu, a i ostalima koje to zanima, da je u knjižici koju je napisao Aldo Pizzagalli (»Per l'italianità dei cognomi«) i koja je izšla u Trstu 1929 (»Libreria Treves-Zanichelli«) na str. 49 citiran dovoljno delret prefekta trstanske pokrajine hr. 11.419.139.33 od 21. juna 1927 kojim se imenuje prof. Umberto Urbanju članom komisije za »povraćanje prezimena u talijansku formu.«

— Čuveni dirigent Erich Kleiber odbio je da prihvati angažman na milanskoj »Scale« sa motivacijom, da mu nije moguće dovesti u sklad sa svojom savjesti, da djeluje na jednoj operi u koju Židovi nemaju pristupa. Direkcija milanske »Scale« izjavila je, da je Kleiber odbio angažman iz »paršudnih rasnih razloga.«

TRI VELIKE TUGE BARBA RIKINE

U božićnom broju »Primorskih novina« izašao je lijep i topao članak prigodom 70-godišnjice Rikarda Katalinić-Jeretova. Donesimo neke važnije odlomke iz tog članka:

Rikard Katalinić-Jeretov je Vološčak, po majci Moščepčanin. Ko je jedanput samo bio u tim dvim tipičnim primorskim, našem srcu dražim, mjestancima nije se mogao oteći bolnom domnu propadanja, nastajanja svega što je sačinjavalo bitnu sadržinu ovih »guzica morskih kuvkova. Ostala su samo »pusta ognjišta«, naherene kućice čvrsto zatvorene kapaka, uske strne uličice, po koja volta, Sve ono ostalo, namta milo i drago, otpuhnuo je novo vjrtice. Malome Pikardu je mati umrla vrlo rano, bio mu je tek šest godina. Za svakog je čovjeka najveća bol kad izgubi svoju roditeljku, ali za osjetljivu pjesničku dušu bol je još veći. On će se majke sjećati cijelog života i ona će biti jedna od tema njegovih elegičnih pjesama. Sudbina će pjesnika još dva puta teško pogoditi. Izgubiti će sestru koju je nada sve volio, i napokon, izgubiti će i svoju užu domovinu.

Te tri velike tuge osnovai su ton gotovo svih njegovih lirskih kompozicija. Prva mu je pjesma štampana u njegovoj petnaestogoj godini u tršćanskoj »Našoj slogi«. U toj se pjesmi budući pjesnik piša:

»Kad će mojem rodu ljepši doći dan!
Slobodice blage — željno iščekivani...?«
Njegovo se je ime brzo pročulo. Njegov zvonok stih, nježan, elegičan sadržaj, osvjetli će doktora srca čitalaca. Svoje pjesme napisivao je pseudonimom Veljko Jeretov. Svi su (tadani vidjeniji hrvatski listovi) donosili njegove crtime i pjesmice, jer se i pjesnikovo ime, Veljko Jeretov, brzo proćulo po cijelom našem narodu. 1891 god. pokupi nekoliko svojih pjesama i izda ih pod naslovom »Pozdrav Istarskog Hrvata«. Cijeli prihod te knjige poklonio je »Bratovšćini hrvatskih ljudi« u Kastvu. Godine 1894 slijedila je druga zbirka pjesama. »Mrtvilo majke«. Kritiki je ovu zbirku vanredno pohvalila i izrekla nadu da će naš narod u Rikardu Kataliniću-Jeretovu dobiti vrlo dobrog pjesnika. Taj sud potkreplje su i druge njegove zbirke: »Primorkinje«, »S moje liere«, a osobito čuvene mu »Zadnje pjesme« i »S Jadrana«. Osim vijenca vrlo nježnih pjesama posvećenih u knjižici »Mrtvilo sestri«, Katalinić je izdao još i zbirku pjesama u prozi »Inje«. Njegove druge crtime i pripovijesti izašle su u knjiži »Našim kraljem, našim morem«, ali najveći je dio njegovog rada još i danas razasut po raznim časopisima i novinama, hrvatskim i srpskim.

„MISEL IN DELO“
OD DVAJSETLETNICI JUGOSLAVIJE

Kot 12 številka revije »Misel in delo« je izšla zelo obširna in 370 strani obsega-joča knjiga v revlinalnem formatu, ki nosi naslov »Ob dvajsetletnici Jugoslavije«. Ta broširana knjiga vsebuje vrsto člankov raznih kulturnih mož in političnih delavcev. Njena vsebina je:

- TONJE BEŠEN: Alojz Gradnik: Na prvi postaji Trudnikovo sporočilo
- Dvaletje let (dr. Branko Vrčon)
- ROJEV ZA NAKO SPOSOBNOST: Risto Pustostreški: Ko smo pripravljali poto
- Dr. Niko Zupančič: Fojfov obnovljeni jugoslovenski ob nastopu XX. stoletja
- Božo Borštnik: O naši mladini
- Risto Pustostreški: Pod skrbstvom Avstrije
- Dr. Bogumil Vošnjak: Jugoslavija v emigraciji
- Dr. Ernest Turk: Naši vojni dobrovojniki
- Mirko Markotič: Udeleženje dobrovojnica v oslobodilnem ratu
- Dr. Prvoslav Gršič: Na terenu londonskega pakta
- Vekoslav Spuhler: Od majske deklaracije do Jugoslavije
- Dr. Fran Hesič: Ekstenza zagrebške univerze v Ljubljani (1907—1908)
- Vekoslav Bogičević: Pregled političkih prilic v Bosni i Hercegovini 1878—1918
- Dr. Ante Trumbić (rp)
- DVAJSET LET V SVOBODI
- Dr. Prvoslav Gršič: Osnove i evolucija Jugoslovenske spoljne politike
- Dr. Gorazd Kušec: Naš ustavni razvoj
- Dr. Stefan Sagadin: Vprasanje naše upravne ureditve
- Božidar Borko: Slovenska kultura v Jugoslaviji
- Josip Rihčič: Naše mladinsko slovostvo v svobodi
- Dr. Lava Čermelj: Bilanca našega naroda za mejana
- Josip Brozkić: Nekaj statistike in pripomb k razvoju naše srednje šole
- Gustav Šilih: Razvojna slika naše ljudske šole
- Engelbert L. Gangl: Razvoj in delo sokoške organizacije
- Anton Melik: Populacijski problemi v dobi 1918—1939
- Dr. Stjepan Bajčić: Naša socialna politika
- Ilija P. Perić: O razviku službe zbiranja nezaposlenih u Jugoslaviji
- Dr. Alojz Zlatković: Krizi in težave jugoslovenskega zdravstva
- Dr. Črtomir Nagode: Naša komunikacijska mreža, njen razvoj in dopolnitve
- Mihun F. Rakić: Dvadeset godina Crne Gore u novoj državi
- Dr. Vasilij Rundo: Država kao kulturni problem
- Dr. Bogumil Vošnjak: Tri Jugoslavije
- Jelo Jančić: Od nacionalne iz državljanjski vjetrovi

SKLEPNE MISLI (Uredniški odbor)
Knjiga stane 50 din.

IZ UPRAVE

Dr. Lukman Srećko — Beograd — Za godinu 1938 dugujete još Din 11.
Čok Albert — Selnicu — Pretplatna podmirjena za cijelu 1939 i prvo tromjesečje 1940 godine.

U fond »Istrec

Kosman August — Sušak — Din 12.—
Golmajer Bogdan, učitelj — Din 10.—
Selnicu — Din 10.—
Banić Sime, sreski načelnik — Din 12.—
Travnik — Din 12.—

UPOZORENJE

Za godinu 1939 nećemo izdati naš kalendar »Soča«. Molimo sve naše pretplatnike i društva da ne šalju pretplatu za kalendare da se tako izbjegne nepotrebnom dopisivanju i troškovima.

NAŠI POKOJNI

UMRO FRANTO ŠKALAMERA

U mjesecu decembru prošle godine preminuo je u Bersedu gosp. Franto Škalamera, veliki rodoljub, u visokoj starosti od 89 godina svoga života. Prije nekoliko mjeseci umrla mu je i njegova supruga Vinka, s kojom je sproveo punih 63 godine bračnog života.

Pokojnik Škalamera bio je bistar i razuman čovjek, te je bio općinskim upraviteljem (županom) pune 34 godine. Kao takav branio je energično prava svojih mještana, a gdje je vidio da se nepravica čini znao je on i nadležnima prebaciti tu nepravdu. Zato su ga i njegovi protivnici poštovali.

Bio je više godina članom pokrajinskog poljodjelskog vijeća u Poreču i potpredsjednikom kotarske gospodarske zadruge Volosko-Opatjake.

Osim toga zdušno je radio kao upravitelj Bersedskog društva za štednju i zaštimu, koje društvo je tako lijepo napredovalo. Neko vrijeme vodio je i poštanski ured.

Pokojnik Škalamera bio je prilično imućan čovjek, ali uza svoje imanje skrbio se mnogo za dobro svojih općinara. Kad su se vršili budi koji izbori svi njegovi općinari išli su za njim kao jedan čovjek, tako da nije bilo nijednog protivnika. On im je bio vodja u svemu.

Uzgojio je časno svoje djeću, kojima izražujemo kao i rodbini naše sažaljenje, a milom pokojniku neka bude laka zemljica, koju je žarko ljubio! — N. P.

† IVAN PAULIN

V Gorici je umrl 6. januara u starosti 79 let Ivan Paulin znani posessnik in gostilničar v ul. XX. septembra. Pred svetovno vojno je imel gostino v Oslavju. Bil je delaven mož in je tudi deloval pri raznih naših organizacijah, obenem je bil predsednik nadzorstva Kmetске banke v Gorici, kamor se je preselil po vojni. Pokopali so ga v Pevmi. Zapustil je ženo in sedem otrok. Sožalje!

TAVČAR ERNEST

Dne 12. decembra 1938 je umrl v Postojni v starosti 64 let Tavčar Ernest, zlezničar v pokoji. Bil je iz Trsta, a se takoj v mladih letih naselil v Postojni, kjer je služil pri Južni Železnici, po prevratu pa je bil knalno upokojen, ker ni hotel, da bi ga prestavili v južne pokrajine Italije. Bil je trden, kremenit značaj ter velik Slovan, trdno prepričan, da je bodočnost slovenska. Kot tak je vzgojil tudi svojo družino. Starejši sin se nalaja v emigraciji v Kranju, kamor se je zatekel potem, ko je prešel dvotletni zapor, radi svojega sledavskega prepričanja. Bil je to znan ljud udelec, katerega ni pozabil nikdar. Goreče si je želel, da bi ga videl predno zatisne svoje izmučene oči. Ni se mu izpolnila njegova želja. Poleg njega je zapustil doma še sina ter dve hčeri in svojo življensko družico, katera mu je stala zvesto ob strani 38 let. Kako je bil pokojnik priljubljen, je dokazal njegov pogreb, katerega se je udeležila velika množica Postojčanov. Počivaj sladko in mirno svoj večni sen med javornikom in Nanosom!

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

GLAV. SEMESTRALNA SKUPSTINA
ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA
U ZAGREBU

Istarski akademski klub u Zagrebu održao je dne 5. januara svoju redovitu semestralnu skupštinu u prostorijama društva »Istrec«.

Na predlog predsjednika Dodića, nakon otvorenja skupštine i pozdrava članovima, jednolascno je skupština prihvatila da se pošalje čestitka našem popularnom književniku Rikardu Katallin-Jeretovu prigodom njegove sedamdesetogodišnjice života.

Iza toga ukratko iznosi klupske prilike i teškoće s kojima se uprava borila za minimalno materijalno osiguranje svojih članova kroz prošli semestar. Ape-lira na kolege da u buduće što slobnije porade na našoj emigrantskoj stvari, po tradicijama naših starijih studentskih generacija koje su radom u našem klubu izgrađivale svoju emigrantsku svijest.

Zatim je slijedio izvještaj tajnika iz kojega se relativno, prema radu kluba u prijašnjim semestrima, iako se klub tada nalazio u lošim prilikama, opazio da je klupska djelatnost bila dosta velika.

Na koncu su slijedili kratki izvještaji blagajnika i knjižničara, te se odmah prešlo na biranje novog odbora u koji su išli:

Predsjednik: Božić Slavko, potpredsjednik: Dodić Stanko, tajnik I: Nemać Ranko, tajnik II: Semčić Branko, blagajnik I: Lelčić Ranko, blagajnik II: Ričtoša Ante, knjižničar: Mrazović Ljubo, odbornik: Fedel Fumica.

Nadzorni odbor: Posedel Ante, Udovič Rude, Antolović Anka. Novi predsjednik Božić zahvalio se kolegama na povjerenju i pozvao ih da uz svoje studije sudjeluju aktivno i u klupskom radu u smjernicama koje nam nalaze naša emigrantska svijest. U eventualijama tretiralo se još pitanje budućeg klupskog rada, a nakon toga bila je skupština zaključena.

ZAHVALA ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA

Prigodom proslave sedamdesetogodišnjice života našega Barba Rike poklonilo je društvo »Istrec« iz Splita u njegovu počast, kao svog uvaženog predsjednika, fondu Istarskog akademskog kluba pripomoć od 800.— dinara.

Uprava kluba izražuje u ime svoje i čitavog članstva bratskom društvu najtopliju hvalu, a našem popularnom književniku želi da bi nam u zdravlju poživio još mnogo godina. Odbor

VJENČANJE

U Splitu se 28. decembra pr. godine vjenčala gospodjica Neda Bolani, Spličanka sa gosp. Robertom Draščić, sudjskim pripravnikom, našim zemljakom iz Buzeta. — Čestitamo.

USMENE NOVINE OMLADINSKE SEKCIJE »ISTREC« U ZAGREBU

Omladinska sekcija društva »Istrec« u Zagrebu održati će svoje redovite usmene novine, subotu dne 14. januara, u 8 sati navečer u društvenim prostorijama Žerjavićeva 7.

Ove će usmene novine biti vrlo interesantne, pa molimo članove i prijatelje da dođu u što većem broju. Odbor

IZ KARLOVCA

Društvo »Istrec« Trst - Gorica« bo pridredilo dne . II. t. l. ob pola 9 uri zvečer u Zorin domu istrski večer, s doširnim programom. Po dolgem času je društvo spet oživelo ter se z vne mo pripravila za to zabavo, za katero vlada že sedaj velik interes. Upravni odbor.

SKUPSTINA »ISTREC« U SPLITU

»ISTREK« udruženje emigranata Jugoslovena iz Julijske Krajinje, Zadra i Lastava u Splitu, sazivlje za dan 22. januara t. g. u prizemnoj dvorani Sokolskog Doma svoju V. redovitu glavnu godišnju skupštinu sa slijedećim dnevnim redom: 1) Pozdrav predsjednika, 2) izvještaji tajnika, blagajnika i nadzornog odbora, 3) razrješnica staroj i biranje nove uprave te nadzornog odbora i 4) eventualija.

Pozivlje se članstvo da nefaljeno izvoli skupštinu pristupiti. Početak u 10 sati. UPRAVA

ČLANSKI SESTANEK KAMNISKEGA »TABORA«

Kamnik, 9. Jan. 1939. — Članstvu in prijateljem našega Prosvetnega in podpornoga društva »Tabor« v Kamniku sporočamo, da se vrši v restavraciji g. Klemenčiča na Duplici naš društveni redni sastanak s predavanjem te nedjeljo 15. januara t. l. ob 3. uri po podne. In sam sestanku se bo dolocilo in razpravljalo tudi o morebitni priveditvi zabavnoga večera v Domžalah kot lansko leto.

Ker nas je mnogo ki se v letu 1939 se nismo videli, radi tega nasvidenje u nedeljo na Duplici! — Odbor

DRUŠTVENA PROSLAVA

Ženska sekcija Jugoslovenske Matice priveduje dne 18. o. m. u oči rodenjana svog Visokog Pokrovitelja Nj. Kraljevičkog Visočanstva Kraljevića Tomislava svoju tradicionalnu društvenu proslavu sa programom i filmom iz svrdašnjeg života Njegovog Veličanstva Kralja Petra II., te plesom uz vojničku glazbu.

Proslava se održaje u prostorijama Oficirskog doma u Ljubljanskoj ulici (Kasarna Zrinjski). Početak u 20 sati. Istrani i prijatelji Istrana. dodite!

IN MEMORIAM UČITELJU JEREBU

Zopet eden iz naših vrst! To pot si je izbrala nelazprosa smrt svojo žrtve u učiteljskih vrstah in po kratki padnevin i bolzni pretgatala ml življenja Franu Jerebu, vpojenomku soklsemu upravitelju u Ljubljani. Pokojnik sicer ni bil naš rojak iz Primorja, toda preživelo je vsa svoja mladeniška in moška leta tam doli med našim narodom severozapadne Istre, med katerim je oral globoke brazde narodne prosvete, pa se tudi izvensolsko udeležoval med njim s tolikim vpehom, da je v zvrhani meri zaslužil, ce se ga ob tej priliki spomni »Istrec« z nekoliko daljšimi vrticima.

Fran Jereb je bil rojen 16. februaria 1865 na Prežganju, mali gorski vasič Iliškega okruga, kjer je bil njegov oče trden kmet in organist. Ker je kazal vešje do glasbe in si ga je hotel oče izvežabati kot organista-naslednika u domaći cerkvi, zato ga je poslal u Ljubljano na orglarsko šolo, ki jo je takrat vodil sloveći naš glasbenik Anton Foerster. Med součenci si je našel mladi Fran prve prijatelje, trajno prijateljstvo pa je sklenil s tovarišem Pangercem, ki mu je večkrat prigovarjal, naj po dovršeni orglarski šoli odrine u Koper in se posveti učiteljskemu stanu. Jereb je slušal Pangercjev nasvet in se že na jesen leta 1882 znašel u prvem letniku koperskega učiteljskega. Po štirih letih je dovršil svoje studije in septembra 1. 1886 nastopil prvo svojo učiteljsko službu u Dolini pri Trstu.

Tako sta se po štirih letih zopet našla prijatelja Jereb in Pangerc. To pot na tleh tužne Istre, kjer sta, zavzeta za narodov dobrobit, kovala svoje načrte. Svojo delavnost sta osredotočila zlasti u dolninski »Narodni čitalnici«. Za svojo izredno agilnost sta žela vsestransko priznanje, tako od strani čitalniške-

ga predsednika dekana Jurija Jana, prezasižnoga buditelja našega istrskega naroda, kakor tudi obilo nedeljne hvale od strani domaćega občinstva. Žal, da ni prič, ki bi vedelo povedati kaj več o velikem delu, ki so ga vršili posamezniki zadnjih 26 let, predelke Jereba u slovenskem delu Istre. Mi vešje strelja, pa tudi Pangercu, poznejšega dolniskega župana in istrskega poslanca, se zdavnaj ni več med živimi. Zato po pač umljivo, da je bilo po tolikih vseh njih narodnega dela slovo iz Doline težko toliko Jerebu kolikor Dolinčanom, ko je bil vrl ni naš Prežgančan leta 1896 na lastno prošnjo premeščen u približno uro oddaljeni Osp izbravši si malo preje življensko družico u ugledni družini Venturinijevi u Boljuncu.

Toda tudi u Ospu ni držal mladi prosvetitelj svojih rok križem. Delal je, ker je bil dela vajen in je u delu našel svoji notranjosti odgovarjajočo zadovoljnost. In u sredi dela med istrskim narodom sem 1. 1900 prvič zadel na takrat še mladeniškega moža, ko me je usoda vrgla u kot novina u list »Prežanec« u službovanje. In u posebe Jerebu me je vedno vleklo, saj je znal moj nov prijatelj povedati toliko zanimivega iz svoje dolgoletne prakse meni, začetniku na soklsem polju. Bil je izborni metodik in bi po svojih sijajnih učnih nastopih spadal ne samo u pripravno vaško učilnico, temveć na kako prav vzorno učiteljsko vadnico, kjer bi mogel ob svojih nastopih dati učiteljskemu naraščaju neprecenljive napotke iz bogate zakladnice svojega praktičnega sokliskega dela. Po dveh letih so se naljina pota radi moje premetitve sicer ločila, ostala sva si pa naklonjena tovariši i nadalje, dokler nisva po dobrih 25 letih zopet trčila skupaj u Ljubljani...

Prijatelj Jereb pa je ostal še nadalje u Ospu, kjer si je u kratkih letih svoje službe uredil krasen soklski vrt, ki je bil naravnost vzor soklskim vrtovom daleć naokrog, obenem prava življenska oaza Osapeem, ki so se mogli na tako urejeno vrtu maršičesa naučiti, za kar vedo še danes hvale svojemu nekdanjemu učitelju. Prav tako še ni pozabljeno Jerebovo glasbeno udeleževanje u Osapski dolini. Bodisi na odru pri različnih narodnih priveditvah, bodisi na crkvenem koru, povsod je bil mož na svojem mestu. Le vprašaje Osapee, kaj vse so imeli u njegovi osebi!

Tako so minevala leta in z njimi je rastle Jerebova družinica. Ljubki Mirici stla sledila še dva neboljenčnika. In vse to je Jereba kakor prikovalo na Osp in njega dobro ljudstvo. Ko pa je zaposlil dolninski nadučitelj Alojzij Bunc u zaslužilo pokoj, tedaj se je u Jerebu vzbudilo hrepenenje po nekdanji Dolini. In posredilo se mu je, da je že meseca septembra 1. 1911 zasedel Bunčevno mesto na dolninski štirirazrednici. Ce je deloval u Ospu s podvojčen silo, se je vrgel u Dolini s potrojenom na novo delo, saj je vedel, da je samo u delu rešitev tako za posameznika, kakor za celokupnost narodovo.

Med prvimi večjimi deli, ki so čakala rešitve u Jerebovom novem službenem kraju, je bila dograditev novega sokliskega poslopja. Bilo je treba truda in denarja, toda volja dolniskih mož ni klonila. Njihovom neumornom prizadevanje je rodilo u primeroma kratkem času časten vseh in kdo je bil takrat srećnejši od Jereba, ko je u predvojni dobi zrasla u Dolini nova soklska stavba! Za šolo so palogama prišle nove skrbi na vrsto. Treba je bilo pomagati pri domaći Posojilnici, pri Kmetijskih zadrugi je čakala neobdelana njiva itd. Pa je prišel Jereb in pokazal svoje zmoglosti: njegovo delo na zadrudnem gospodarskem polju je bilo v pravem pomenu besede

blagoslov za vso dolnisko občino. Po letu 1918 se je poskušal uveljaviti tudi u novih razmerah, a mu žal ni upeo. Njegovo prošnjo za podelitev italijanskega državljanstva so oblasti zavrnile in tako je moral 1. 1923 kakor mnogi drugi tudi on preko meje u svobodno domovino. Tu mu je bila podeljena služba soklskega upravitelja u Rajhenburgu kjer je služboval od 1. 1923 do 1. 1926. Teža leta je bil vpojen, a se je že 1. 1928 preselil u Ljubljano. Na Rajhenburg pa so ga vezali bridki spomini, saj je pustil tam doli svoje najdražje: ženo in hčerko. Prvo leto po vpojenosti je še našel zaposlitve u kazniški šoli na sodišču u Ljubljani, na kar je odložil tudi to mesto. Dovolj mu je bilo naropne službe med širimi stenami, saj je deloval med njimi nad 40 leti! Nekaj let zatem je še posvećal svojo skrb najmlajšemu sinu Bogdanu, danes namestniku državnega točiča pri okrožnem sodišču u Celju, starejši sin Milan pa je bil iak že prej preskrbljen kot soklski upravitelj u Letušu u Savinjsku dolini.

Tako je potekalo Jerebovo življenje... Za ljubljanskim Bežigradom se je vjezvel u nove razmere učitelja-penzionista ter našel ondi krog mnogostevljenih prijateljev, ki so vsi vzljubili prijetnega družabnika. Bil jim je kakor oče in še več, dne 17. decembra pa je nenadna pljučnica dovršila svoje. Po večkrat izraženi želji je bilo blagopokojnikovo truplo dne 20. decembra prepeljano u Rajhenburg in slovesno pokopano na tamosnjem pokopališču.

Končano je... Počivaj mirno, nepozabni vzornik, tam ob savskih bregovih, kamor si želel, da ob strani svojih najdražjih snlvaš svoj večni sen! Većni Ti slava! Tako Ti kličemo mi, tvoji bežigradski prijatelji, tako ponavljajo za nami nešćeti tisoći tam doli ob sinji Adriji. P. P.

Urednik: TONE PERUSKO. — Odgovorni urednik: IVAN STARI, Zvonimirova ul. 48, III kat. — Vlasnik i izdavać: Konzorcij »Istrec«, Masarykova ul. br. 26a, II. Broj telefona 67-80. Tiskar: Jugoslovenska štampa d. d., Zagreb, Masarykova ul. br. 25a. — Za tiskaru odgovara: Rudolf Polanović, Zareć II. ul. br. 131. »Istrec« izlazi svakog tjeđna u petak. — Broj čekovnog računa "6.789. — Pretplata: za cijelu godinu 48 d. za pola godine 24 d. za 10 meseci 10 d. za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cjeniku. — Znakopisi se ne vraćaju.